

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Psychologie

Vymezení oboru psychologie, základní psychické fenomény

Mgr. et Mgr. Martin Zielina, Ph.D. (martin.zielina@lfmotol.cuni.cz)

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Obsah

Obsah

- **Představení psychologie**

- Bio-psycho-sociální model;
- Definice psychologie;
- Cíle psychologie;
- Dělení psychologie;
- Základní psychické fenomény;
- Inteligence;
- Základní metody v psychologii;
- Proměny psychiky v závislosti na:
 - a) stárnutí;
 - b) pohlaví a genderu;
 - c) kulturních a etnických faktorech;
 - d) náboženských/spirituálních faktorech.

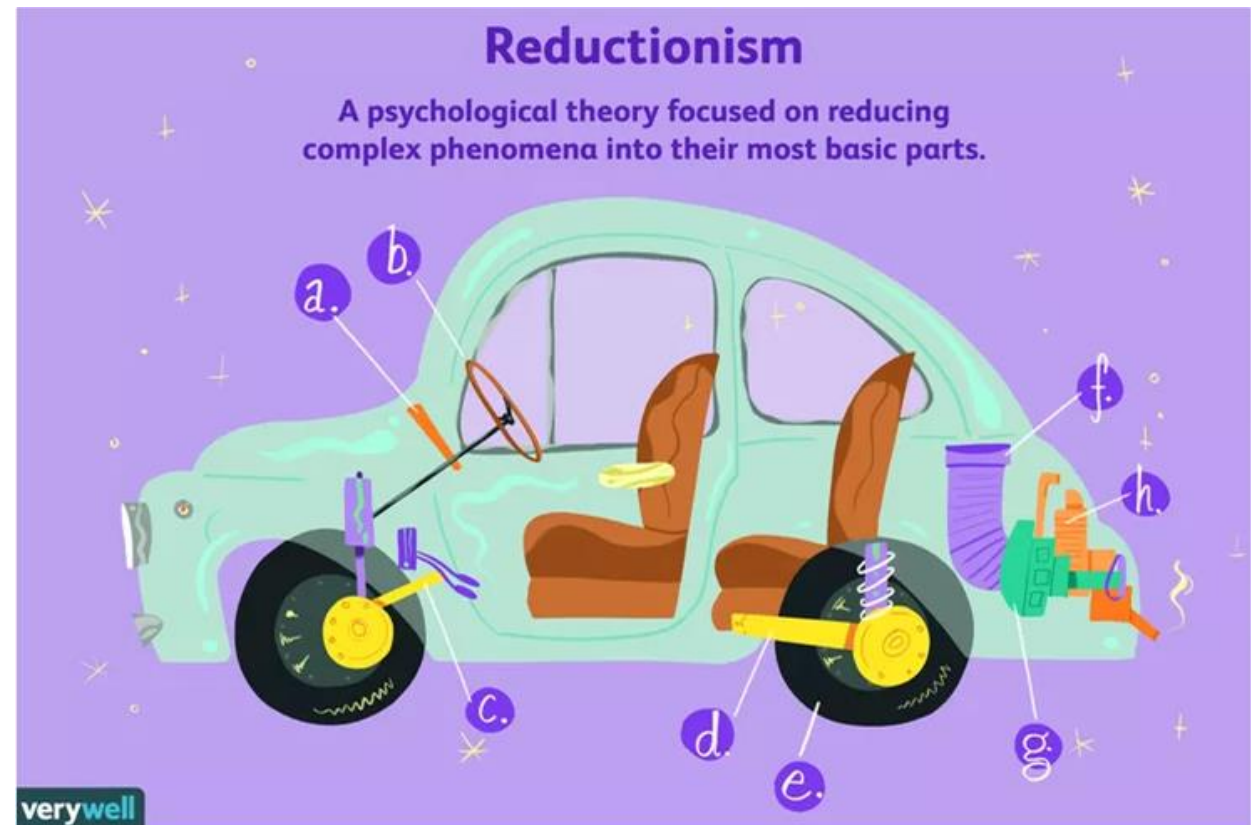

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Bio-psycho-sociální model

Biomedicína vs. Biopsychosociální model

- Engel (1977) – kritika biomedicíny z pohledu redukcionismu a dualismu mysli a těla, tzn. oddělení psychických a somatických procesů.
- Krize medicíny spočívá v pohledu na nemoc pouze prostřednictvím somatických parametrů (tzn. redukcionismus a dualismus).
- Cukrovka (somatické) a schizofrenie (mentální onemocnění) má i řadu bio, psycho i sociálních aspektů.
- Kdy je žal nemocí?

Verywell / Emily Roberts

2. LEKARSKA FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Bio-psycho-sociální model (Engel, 1977; 1980)

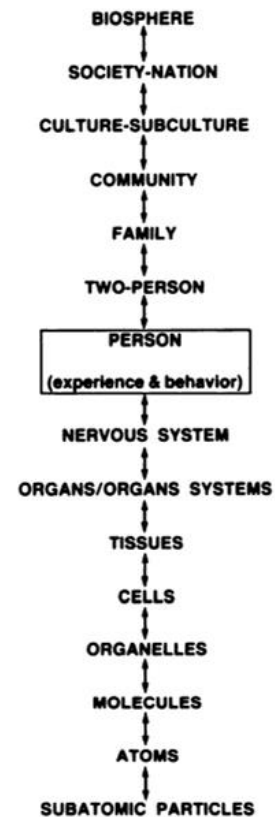
Am J Psychiatry 137:5, May 1980

8 April 1977, Volume 196, Number 4286

SCIENCE

FIGURE 1
Hierarchy of Natural Systems

SYSTEMS HIERARCHY (LEVELS OF ORGANIZATION)

The Need for a New Medical Model: A Challenge for Biomedicine

George L. Engel

cordant with health needs. Contrary to what the exclusionists would have us believe, the physician's role is, and always has been, very much that of educator and psychotherapist. To know how to induce peace of mind in the patient and enhance his faith in the healing powers of his physician requires psychological knowledge and skills, not merely charisma. These too are outside the biomedical framework.

The Advantages of a Biopsychosocial Model

This list surely is not complete but it should suffice to document that diabetes mellitus and schizophrenia as paradigms of "somatic" and "mental" disorders are entirely analogous and, as Kety argues, are appropriately conceptualized within the framework of a medical model of disease. But the existing biomedical model does not suffice. To provide a

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Definice psychologie

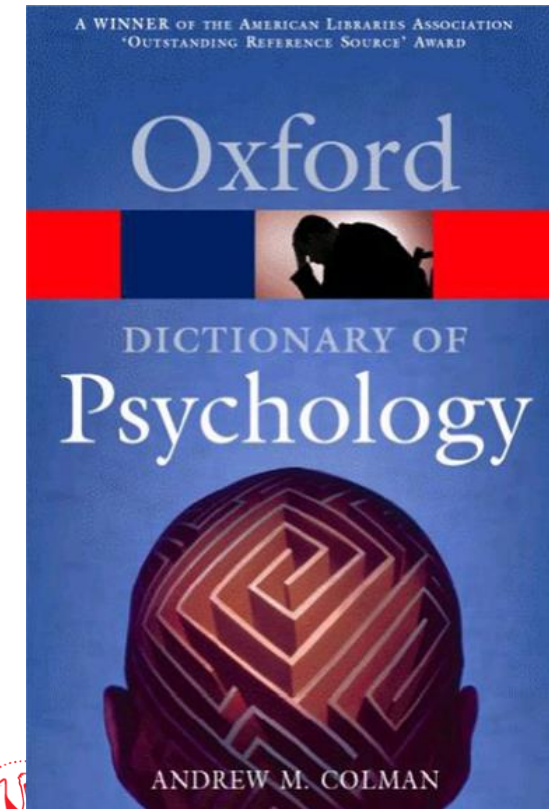
Definice Psychologie

- **Psychologie** studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí.
- **Psychologie** studuje chování a prožívání, vědomí a nevědomí.
- **Psychologie** je multiparadigmatická věda (uplatňují se zde různé přístupy, např. biologický nebo humanistický).

psychology *n.*

The study of the nature, functions, and phenomena of behaviour and mental experience. The etymology of the word (see below) implies that it is simply the study of the mind, but much of modern psychology focuses on behaviour rather than the mind, and some aspects of psychology have little to do with the mind. Many textbooks define psychology simply as the study of behaviour, or the science of behaviour, but that too is to exclude much of psychology: the study of [cognition](#), for example, is concerned with behaviour only indirectly, as evidence of mental processes. The establishment of psychology as an independent discipline, separate from the disciplines of philosophy and biology from which it emerged, is attributable to the German psychologist Wilhelm (Max) Wundt (1832–1920), who stated in the opening sentence of his book *Principles of Physiological Psychology* (1873), the first major textbook of experimental psychology: 'The book that I herewith offer to the public attempts to mark out a new domain of science', and who founded the first psychological laboratory in Leipzig in 1879. See also [psyche](#).

[From Greek *psyche* soul or mind + *logos* word, discourse, or reason. The Latin *psychologia* emerged from obscure origins in Germany in the 16th century; the English word *psychology* first appeared in 1693 in Steven Blankaart's *The Physical Dictionary: Wherein the terms of Anatomy, the names and causes of Diseases, chyrurgical Instruments and their Use; are accurately Describ'd*. Blankaart refers to '*Anthropologia, the Description of Man, or the Doctrin concerning him [which is divided] into Two Parts; viz. Anatomy, which treats of the Body, and Psychology, which treats of the Soul*' (p. 13, italics in original)]

Vznik psychologie

„Psychologie má dlouhou minulost, ale krátkou historii.“

- za počátek vědecké psychologie je považováno založení 1. psychologické laboratoře v Lipsku r. 1879 (Wilhelm Wundt)
- **předmětem** bádání byla zpočátku především psychofyzika; dnes psychika neboli mysl.
- použitou **metodou** byla introspekce; dnes spíše pozorování, rozhovor, dotazníky, analýza produktů činností (např. deník).

Wilhelm Wundt a jeho kolegové

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Cíle psychologie

Cíle psychologie

POPSAT

- Chování a prožívání.

VYSVĚTLIT

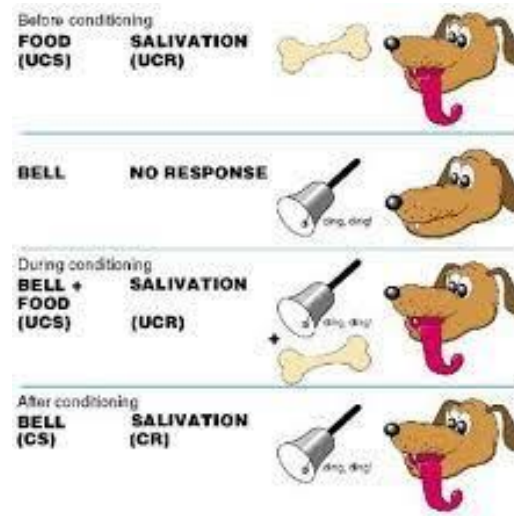
- Pomocí vhodných psychologických teorií.

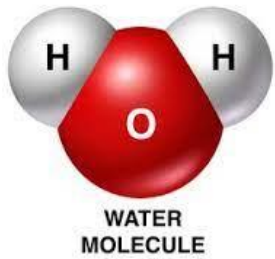
PŘEDVÍDAT

- Chování a prožívání.

OVLIVŇOVAT

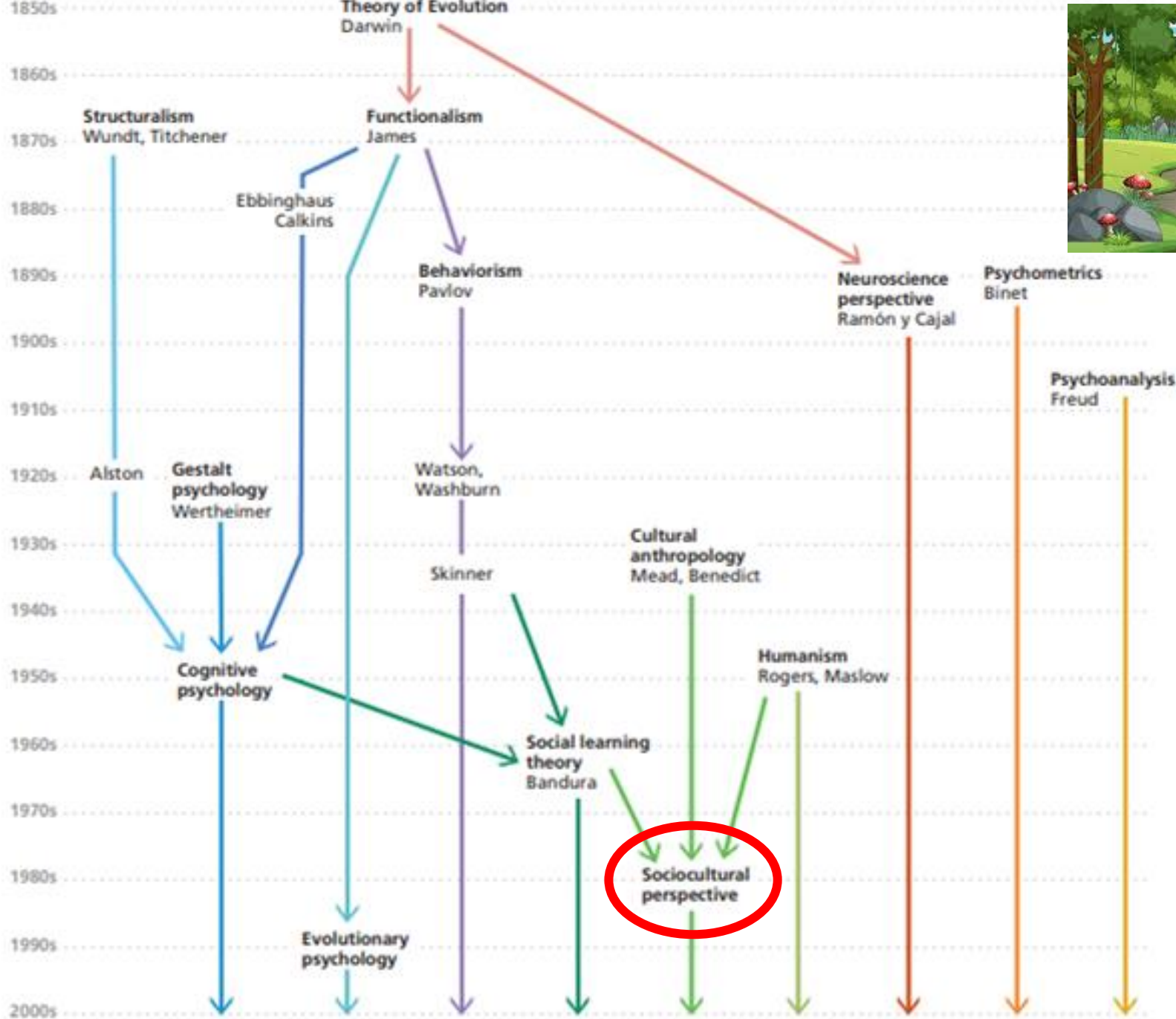
- Vhodným způsobem modifikovat chování a prožívání.

shutterstock.com · 68074039

VÝVOJ PSYCHOLOGIE

K rozdílnosti mezi lidmi přispívá jejich pohlaví, kultura, věk, sexuální orientace a jedinečné zkušenosti.

Zdroj: Lahey, 2012.

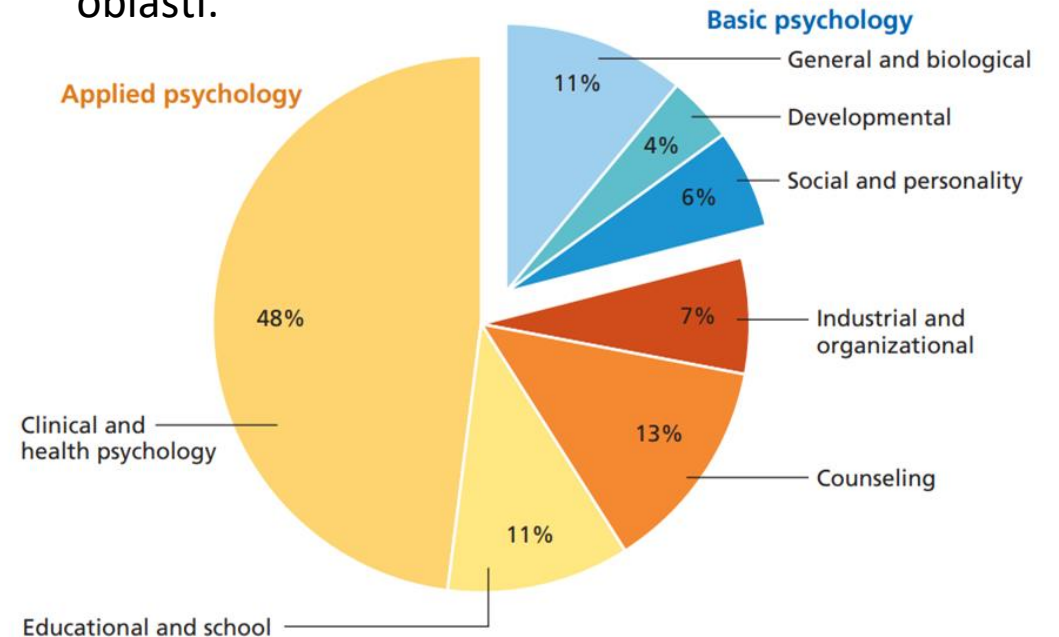
2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Dělení psychologie

Dělení psychologie

- **Teoretické obory** (obecná psychologie, vývojová psychologie, psychologie osobnosti atd.)
- **Aplikovaná psychologie** (lékařská psychologie, psychologie sportu, rodina, soudní apod.)
- **APA** (American Psychological Association):
<http://www.apa.org/about/division/index.aspx?tab=1>
- **Zajímavost:** psychologie Vánoc -
<https://www.spring.org.uk/2009/12/the-12-psychology-studies-of-christmas.php>

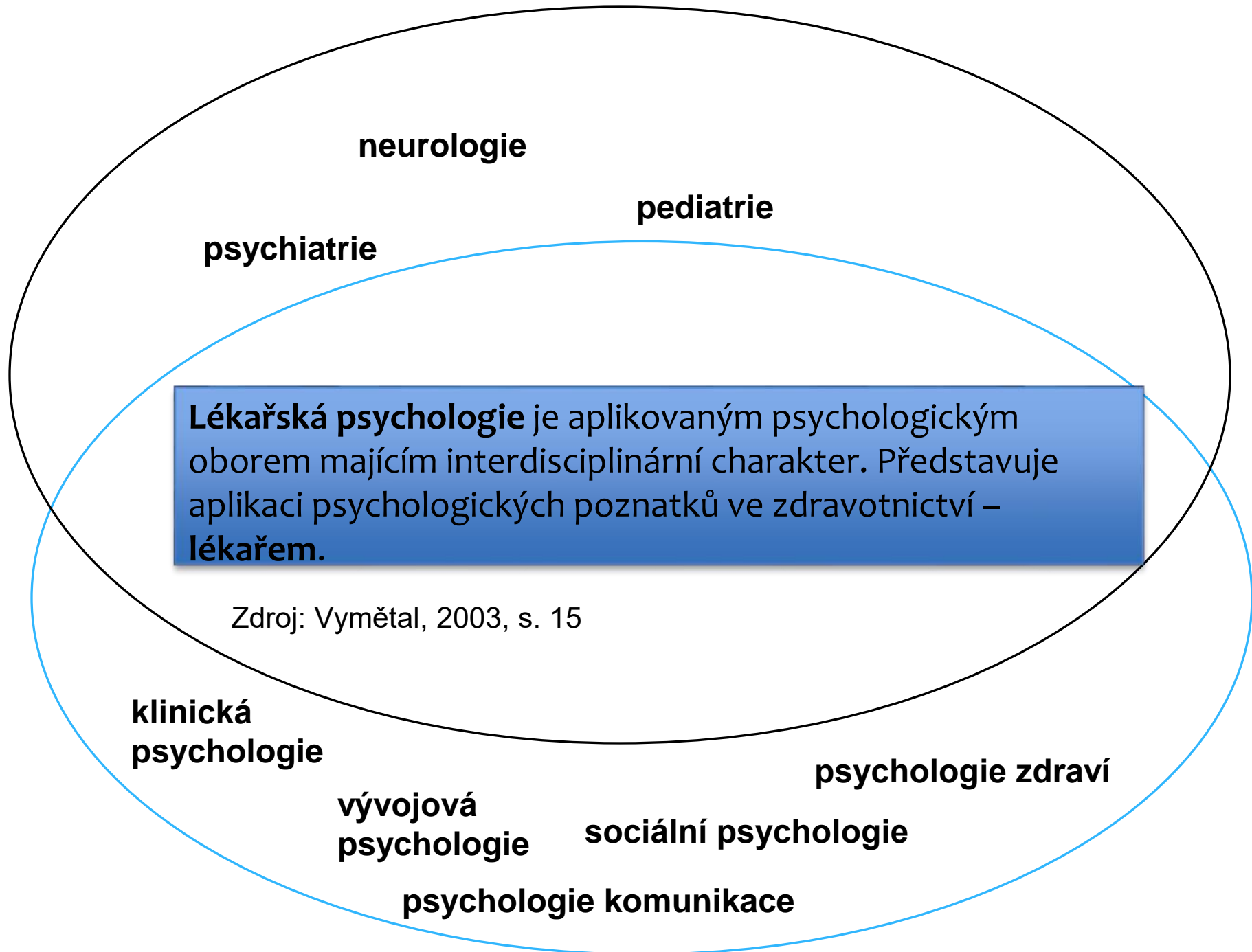
Procento psychologů, kteří získalo doktorský titul v roce 1997 a kteří jsou zaměstnáni v každé z těchto oblastí:

Zdroj: Lahey, 2012.

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Lékařská psychologie je aplikovaným psychologickým oborem majícím interdisciplinární charakter. Představuje aplikaci psychologických poznatků ve zdravotnictví – lékařem.

Zdroj: Vymětal, 2003, s. 15

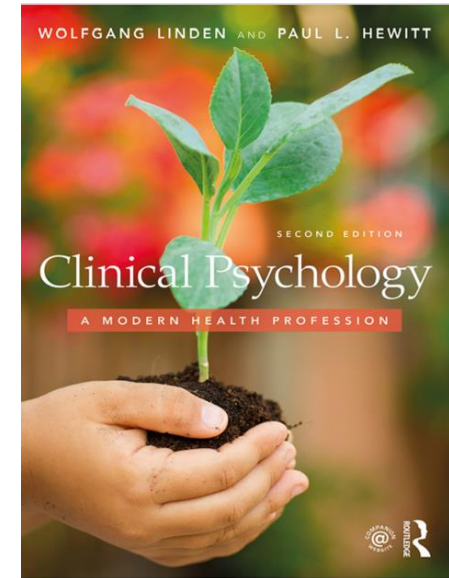
Klinická psychologie

- Aplikovaná disciplína psychologie zaměřená na povahu, diagnostiku, klasifikaci, léčbu a prevenci psychických poruch a onemocnění.
- Je důležité ji opatrně vydělovat od psychiatrie (specializace v medicíně) i od dalších specializací v psychologii (např. psychoonkologie, neuropsychologie).
- Existují různé klasifikační systémy psychických poruch a onemocnění (MKN-11, DSM-V, CCMD-3).

Contents vii

CHAPTER 5

The Nature of Psychopathology	78
Chapter Objectives	78
Assessment and Four Different Psychologists	78
Psychological Problems That Clinical Psychologists Focus On	81
Defining Psychological Problems	81
Statistical or Normative Approach	82
Subjective Interpretation (Psychological Pain)	82
Judgments of Maladaptive Functioning	82
Issues in Defining Psychological Problems	83
Some Important Concepts in Defining Psychological Problems	85
Sign	85
Symptom	85
Syndrome	85
Mental Disorder	85
Psychological Problems: What Processes Are Affected?	86
Emotions and Emotional Regulation	86
Thoughts/Cognitions, Intellectual Functioning, Information Processing	87
Perceptions	87
Interpersonal Processes	87
Regulatory or Coping Behavior	87
Development	88
Environment	88
Conceptualizations of Psychological Problems	89
Philosophical Underpinnings of Orientations to Psychopathology	89
Symptom as Focus	91
Underlying Cause as Focus	91
Current Conceptualizations of Psychopathology	91
Diagnostic Classification Systems	92
Descriptions	93
Communication	93
Research	93
Theory Development	93
Treatment	93
Education	93
Insurance and Reimbursement	93
Epidemiological Information	94
Specific Current Classification Systems	94
International Classification of Diseases (ICD-10)	94
Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition (DSM-5)	95
Psychodynamic Diagnostic Manual	96
Conclusion	97

MKN-11 (Evropa)

DSM-V (USA)

CCMD-3 (Čína)

**2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA**

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Základní psychické fenomény

Základní psychické fenomény

Kognitivní psychologie =
vědecké zkoumání mentálních
procesů jako je myšlení, paměť,
pozornost, smyslové vnímání,
používání jazyka atd.

Vědomí	Procesy			Obsahy	Stavy	
	kognitivní	emocionální	motivační	výsledky procesů	dočasné	trvalé
Mysl						
Nevědomí	Procesy			Obsahy	Stavy	
	kognitivní	emocionální	motivační	výsledky procesů	dočasné	trvalé

Dělení psychických procesů

Psychické procesy

- **Kognitivní** neboli poznávací procesy
- **Emocionální** – vedou ke vzniku emocí, jejichž vědomým aspektem je cit (alexithymie = neschopnost popsat a rozlišit své emoce; emocionální negramotnost).
- **Motivační** procesy, jejichž vědomým aspektem je vůle.

Příklady

- **K:** čítí, vnímání, učení, paměť, imaginace, myšlení.
- **E:** základní/primární emoce (radost, strach, smutek, hněv, znechucení, překvapení) a sociální/sekundární emoce (láska, nenávisť, vina, stud).
- **M:** Pudy (obživný, orientačně-pátrací), motivy a potřeby.

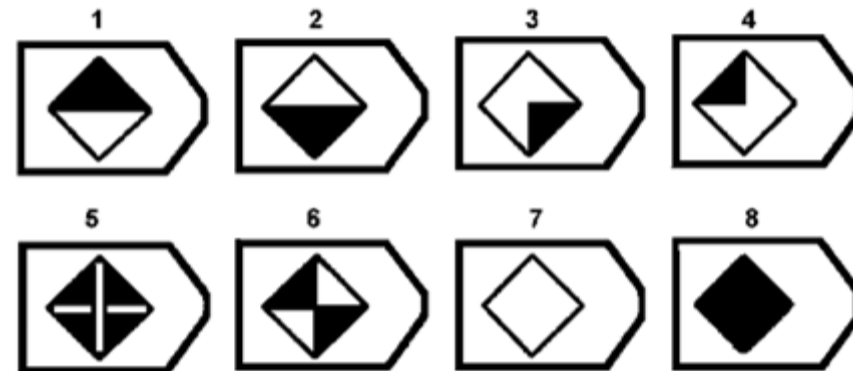
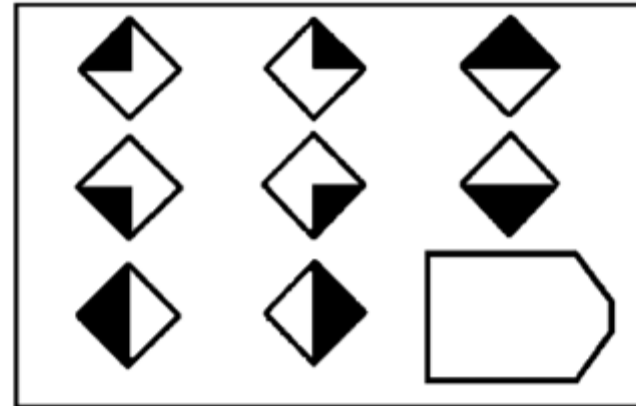

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Intelligence

Intelligence

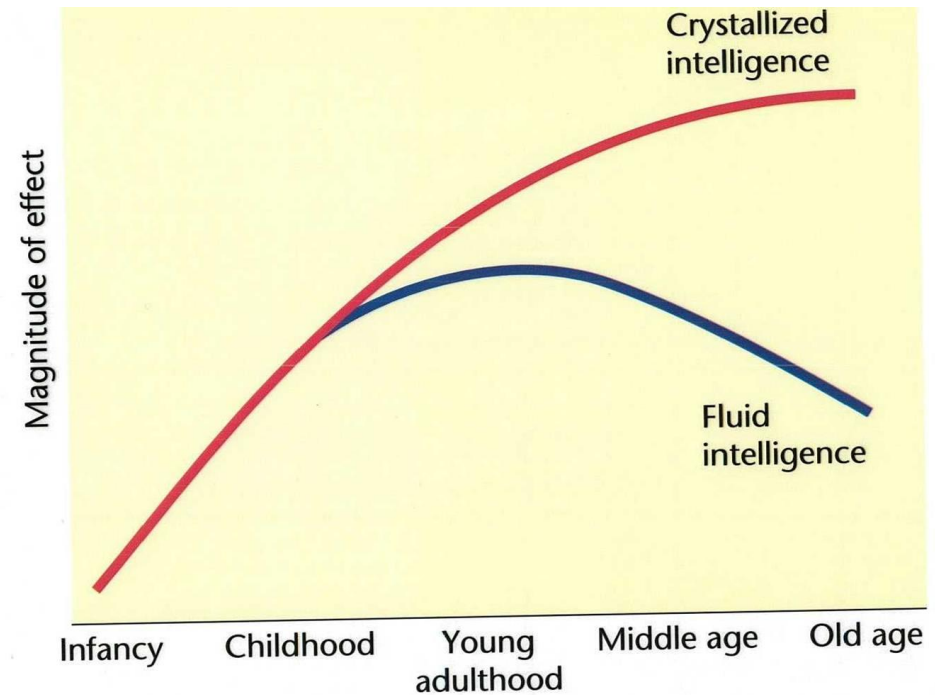
- **Spearman (1927)** – intelligence je obecný faktor (*g*), který ovlivňuje výkon u všech psychických testů.
- **Thurstone (1938)** – intelligence se skládá ze sedmi „primárních psychických schopností“ (primary mental abilities – *PMAs*), tj. slovní porozumění, slovní plynulost, numerická schopnost, prostorové schopnosti, asociativní paměť, rychlost vnímání, obecné úvahy.

Intelligence

- **Cattell (1963, 1971)** – rozděluje *PMA*s do dvou základních setů schopností:
- **1) *fluidní intelligence*** – tzn. schopnosti řešit abstraktní problémy, které nejsou závislé na kulturních vlivech (= slovní plynulost, prostorové schopnosti),
- **2) *krystalická intelligence*** – tzn. schopnost řešit problémy, které závisí na znalostech získaných ze vzdělání nebo jiných životních zkušeností (= numerická schopnosti, slovní porozumění).

Transparency 102
Changes in “Fluid Intelligence” and “Crystallized Intelligence”
Source: J. L. Horn & Donaldson, 1980

Copyright © 1995 McGraw-Hill, Inc.

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Základní metody v psychologii

Základní metody v psychologii

- Pozorování
- Rozhovor
- Dotazník
- Analýza výsledků činnosti
- Experiment

Reliabilita = spolehlivost (např. koeficient Crombachova $\alpha \geq 0,7$)

Validita = platnost (ekologická validita)

Pozorování

- **Dle zaměřenosti** (nahodilé, záměrné, komplexní, parciální, introspektivní, extrospektivní).
- **Dle časového rozpětí** (krátkodobé, dlouhodobé, longitudinální).
- **Dle počtu pozorovaných jedinců** (individuum, dyáda, malá skupina, tj. 20 až 30, velká skupina nad 30 osob).
- **Dle účasti pozorovatele** (zjevné, skryté).

Vrať se do hrobu! (1989)

Sociolog Víťa Jakoubek je tuctový třicátník, otec dvou dětí. Dostane od ředitele úkol - prozkoumat hodnotový žebříček čerstvých maturantů. Když si ho na gymnáziu spletou s novým studentem a on se marně snaží omyl vysvětlit, rozhodne se přijmout nečekanou roli, aby snáze pronikl k názorům mladých. Do jeho skutečné identity je zasvěcena pouze ředitelka školy. Mezi "spolužáky" tráví pořád víc času, jde s nimi na diskotéku, koupí si oblečení pro mladé, pomalu se sblíží se spolužačkou Evou a poznává, že středoškoláci dospělými opovrhují stejně jako jejich názory a hodnotami.

Rozhovor

- **Diagnostický** (anamnestický) – NO, OA, SA/RA, FA, TA, AA, PA, GA apod.
- **Rozhovor dle standardizace** (volný, polostandardizovaný, standardizovaný).
- **Rozhovor individuální, skupinový**
- **Rozhovor direktivní, nedirektivní**
- **Rozhovor terapeutický** (podpůrný, motivační)

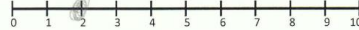
Psychoanalýza

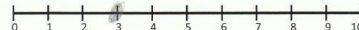
Dotazník

- **Otázky** (otevřené, uzavřené, polostrukturované).
- **Vlastní** (cíl, hypotézy, operacionalizace) vs. Standardizované (průběh, normy, interpretace).
- **Anketa** – krátký pilotní průzkum tématu u velkého počtu respondentů (např. evaluační dotazník)

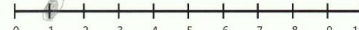
BSPAS
INSTRUKCE: Zaznamenejte, co jste pociťoval(a), když jsem NEMĚL(a) na sobě helmu s virtuální realitou.

1. Když bych viděl(a) své popáleniny, cítil(a) bych se nejistě, že se zhojí.

Vůbec ne Nejhorším představitelným způsobem

2. Na bolest jsem myslel(a) v podstatě neustále.

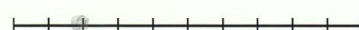
Vůbec ne Nejhorším představitelným způsobem

3. Dělo mi potíže uvolnit se v průběhu ošetřování (čištění rány, převazy).

Vůbec ne Nejhorším představitelným způsobem

4. Kvůli bolesti jsem se cítil(a) nervózní a neklidný/á.

Vůbec ne Nejhorším představitelným způsobem

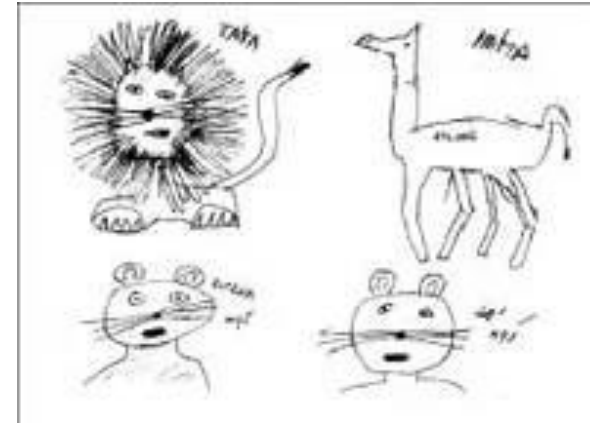
5. Bolest byla často tak silná, že jsem musel(a) přerušit všechno, co jsem právě dělal(a) - (co jste pociťoval(a), když jste NEMĚL(a) na sobě helmu s virtuální realitou).

Vůbec ne Nejhorším představitelným způsobem

Analýza výsledků činnosti

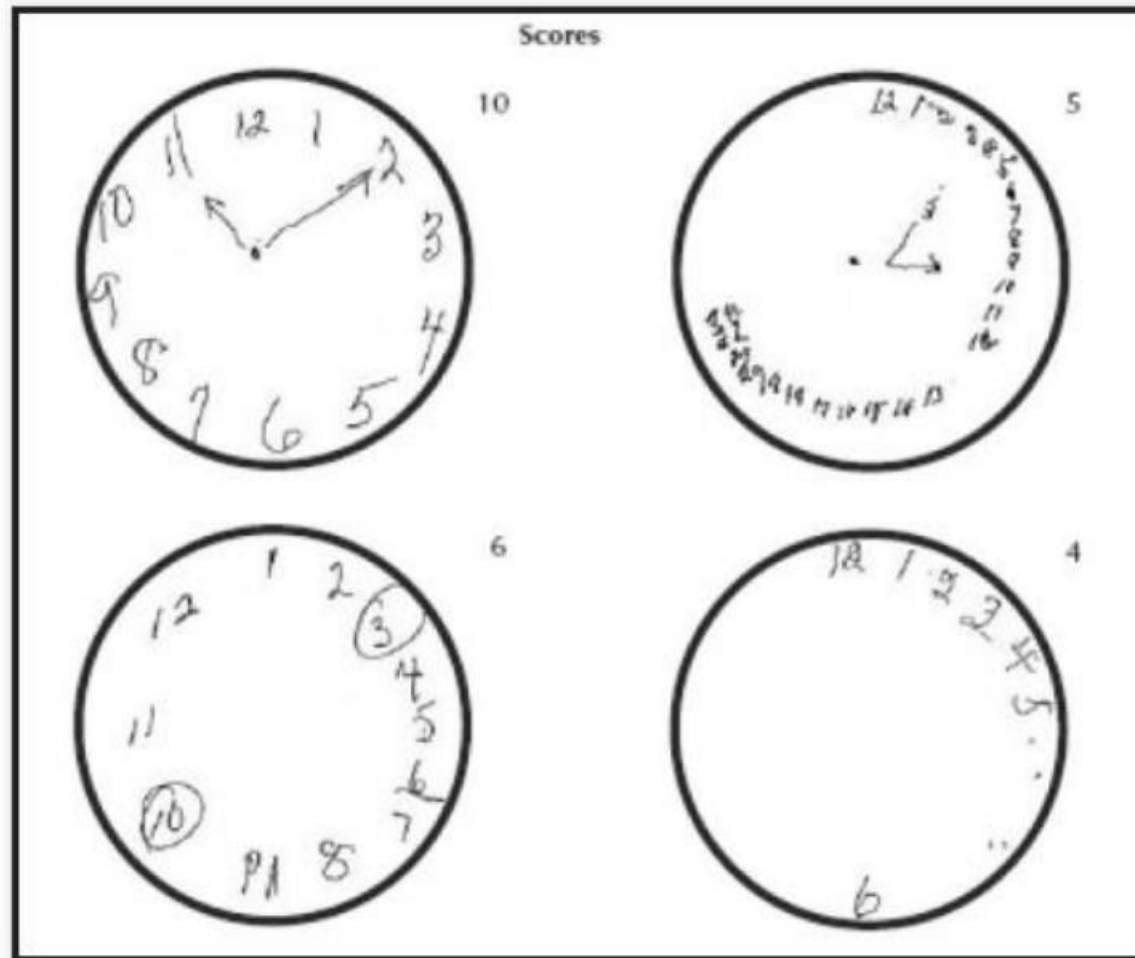
- Kresba (např. začarovaná rodina, kresba postavy, obkreslování – stanovení grafomotorického stupně vývoje, organicita).
- Psaní (např. dysgrafie, psychomotorický vývoj, organicita, grafologie?).
- Deník (např. životní náplň, okolnosti relapsu).
- Sandspiel (diagnosticko-terapeutické pískoviště)

ÚKOL: Nakreslete hodina s časem deset minut po jedenácté.

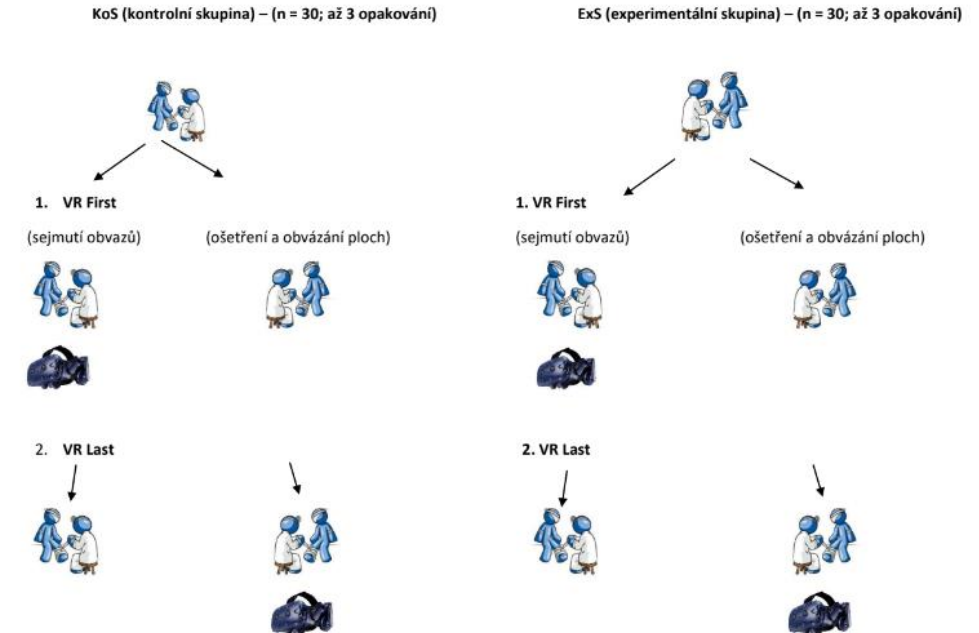

Test kresby hodin

Experiment

- Laboratorní experiment – probíhá v umělých podmínkách (experimentální a kontrolní skupina)
- Přirozený experiment – v přirozených podmínkách (míra bolesti u pacientů v nemocnici).
- Terénní výzkum – probíhá v každodenních podmínkách (např. cestou do školy při nakupování snídaně).

Zpracování dat: *kvantitativní* (např. statistické metody) vs. *kvalitativní* (narativní postupy).

